

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Облікова професія – справа високоінтелектуальних людей, які володіють здібностями, що перевищують рівень звичайного підприємця. В епоху інформаційного суспільства сфера діяльності представників цієї професії значно розширилася. Тому збільшився перелік вимог до рівня спеціальних знань і вмінь, а отже, й професійної компетентності. У багатьох країнах з розвинутою ринковою інфраструктурою всі суб'єкти підприємницької діяльності мають обов'язково знати бухгалтерський облік. У зв'язку із підвищенням ролі і значення бухгалтера у ринковій економіці на перший план висувається якісна його підготовка. Тому саме на виконання цього завдання мають бути спрямовані зусилля вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Облік і аудит». Для цього необхідним вважаємо поєднати кращі традиції вітчизняних вишів і провідні ідеї зарубіжного досвіду для розбудови національної вищої школи і системи бухгалтерської освіти України.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Останнім часом збільшується кількість наукових досліджень, присвячених проблемі вивчення досвіду професійної підготовки фахівців за кордоном з метою аналізу можливостей його використання для забезпечення висококваліфікованими кадровими ресурсами галузі народного господарства. Так, вивченням різних аспектів підготовки працівників соціальної сфери у США займалися Н. Собчак, Канаді – О. Ольхович, Н. Микитенко, Німеччині – О. Пришляк; фахівців туристичної галузі у США – Л. Чорна; вчителів у Франції – О. Голотюк, США – М. Нагач, Мексиці – О. Жижко, Японії – О. Озерська; інженерів-аграрників у США – О. Вощевська; інженерів-педагогів у Польщі – Е. Нероба; медичних сестер у Канаді – Ю. Лавриш; фахівців з охорони довкілля у Великій Британії – С. Старовойт; фахівців зовнішньоекономічного профілю у Німеччині – Л. Отрощенко; особливості бухгалтерської професії у США – Т. Бондарева; фахівців з обліку та аудиту у класичних університетах – Г. Голубнича. Однак питання вивчення досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вітчизняних вищих навчальних закладах є недостатньо висвітленим.

Мета статті: здійснити аналіз передового досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту за кордоном та у вітчизняних вищих навчальних закладах, зокрема, аграрних.

Виклад основного матеріалу. Світова практика свідчить, що за останнє десятиріччя фахівців з обліку та аудиту готують найбільше в університетах і вишах Англії, Німеччини і США.

Підготовка бухгалтерів у США орієнтує їх на управлінську діяльність, тому що ведення бухгалтерського обліку зумовляється необхідністю надання інформації власникам з метою прийняття управлінських рішень. У Великобританії професійна підготовка бухгалтерів з управлінського обліку зорієнтована на формування вміння прогнозувати та працювати у всіх сферах бізнесу. Адже нині такий фахівець є не просто бухгалтером, а насамперед – ініціативним менеджером з бухгалтерського обліку.

У вищих навчальних закладах США навчальним планом з оподаткування, в якому є присутнім і бухгалтерський компонент, передбачено використання методів навчання, що включають (але ними не обмежуються): лекції, аудиторні дискусії, презентації, кейс-методи, моделювання, рольові ігри, діяльність, спрямовану на навчання обслуговування клієнтів [8].

У США особа, яка закінчила коледж або університет за обліковим фахом, після двох років практики, як правило, складає іспити до Американського інституту присяжних бухгалтерів для одержання диплому (сертифікату) присяжного бухгалтера [1].

Вищі школи Куби, які здійснюють підготовку бухгалтерів, поглибили професійну підготовку шляхом переходу на новий навчальний план. Кількість дисциплін збільшилася з 29 до 37. Також введено ускладнений курс бухгалтерського обліку, вивчаються актуальні проблеми його організації.

У Бельгії професії аудитора і бухгалтера суворо розмежовані і в подальшому змінити обраний фах практично неможливо. В Італії існують два види бухгалтерської кваліфікації: бухгалтер і комерційний оцінщик, доктор комерції. Для цього обов'язковим є навчання в школі бізнесу та відповідна практика [2].

Найвідоміші у світі університети Англії, Шотландії мають достатньо потужний науковий потенціал, що безпосередньо позитивно впливає на якість навчального процесу. В аграрному університеті штату Айова студентам бакалаврату з економіки підприємства викладають всесвітньовідомі викладачі.

Підхід Кейптаунського університету полягає в тому, щоб залучати до викладання не окремих тем, а цілих курсів практиків, які мають певний хист до педагогічної роботи і досвід викладацької діяльності.

Як зазначає Л. Отрощенко у своєму дисертаційному дослідженні, для кожного структурного компонента професійної компетентності майбутнього економіста-міжнародника характерним є використання під час навчального процесу певних інноваційних методів: метод проектів, метод «керуючого тексту», використання презентацій, групова робота, ділові, рольові ігри, метод модерації, кейс-методи, «мозковий штурм», навчальні бюро, тренінги, використання технічних засобів навчання, створення «ситуації успіху» [7].

Під час підготовки студентів на обліково-фінансовому факультеті Російського державного аграрного університету – МСГА ім. К.А. Тімірязєва широко використовуються ділові ігри, які сприяють розвитку у студентів творчого підходу до обраного фаху, відповідальності, розуміння значущості своєї професії, розвиваються здібності щодо використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень, що є безумовною передумовою розвитку успішної кар'єри. Щорічно проводиться традиційна ділова гра КВН за спеціальністю 080109 «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит», «круглі столи» з підвищення кваліфікації спеціалістів АПК і викладачів аграрних вузів та коледжів [10].

На кафедрі аудиту Кубанського державного аграрного університету діє студентська наукова спілка «Аудитор», яка співпрацює з провідними аудиторськими організаціями, її учасниками організуються різноманітні науково-практичні конференції, дослідження, за результатами яких публікуються статті та тези доповідей [5].

У російських університетах, де проводиться підготовка фахівців з обліку та аудиту, вважається за доцільне, щоб питома вага обліково-аналітичних дисциплін складала 44-45 % із 61-62 % нормативних дисциплін [3].

У зв'язку із переходом вітчизняного бухгалтерського обліку Росії на міжнародні стандарти у навчальні плани внесено зміни, які передбачають освоєння студентами широкого спектру облікових і фінансових дисциплін.

Відомо, що професійні знання та вміння формуються найбільшою мірою під час вивчення профільюючих дисциплін. Тому для забезпечення високого рівня надання вищими навчальними закладами освітніх послуг важливим, на нашу думку, є врахування зарубіжного досвіду складання навчальних планів, орієнтація на освітні стандарти ООН та Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів.

Навчальні плани і програми, за якими здійснюється підготовка спеціалістів економічного профілю Національного університету біоресурсів і природокористування України адаптовано до провідних університетів світу, в тому числі таких як Вагенінген

(Нідерланди), ім. Гумбольдта (Німеччина), Гент (Бельгія). Важливим в умовах входження в європейський освітній простір і стандартизації бухгалтерської освіти є забезпечення спеціалізацій, як правило в межах п'яти. Для реалізації цієї мети магістрів спеціальності «Облік і аудит» в університеті готують за наступними спеціалізаціями:

– виробничі: Методика та організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в управлінні діяльністю банків; Методика та організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в управлінні діяльністю підприємств агропромислового виробництва; Методика та організація бухгалтерського обліку, контролю та аналізу в управлінні діяльністю бюджетних організацій; Економічний контроль суб'єктів підприємницької діяльності агропромислового виробництва;

– дослідницька: Облік, контроль та аналіз в управлінні діяльністю сільськогосподарських підприємств [6].

З метою вивчення вітчизняного досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту нами проаналізовано навчально-виховну роботу 26 вищих навчальних закладів II-IV рівнів акредитації, в тому числі 14 аграрних, які здійснюють підготовку за цією спеціальністю.

У зв'язку із процесами міжнародної інтеграції, що нині активно відбуваються, передовими вишами нашої країни запроваджено поглиблене вивчення іноземних мов та опанування фахових дисциплін на англійській і німецькій мовах. Знання мов є необхідним ще й тому, що поряд із нормативними дисциплінами професійного спрямування для студентів викладаються спеціальні курси «Міжнародні стандарти аудиту», «Міжнародні та національні нормативи аудиту», «Облік за міжнародними стандартами». Окрім того, знання ведення обліку і складання фінансової звітності згідно із міжнародними стандартами дозволяє випускникам за результатами сертифікації здобути міжнародний сертифікат CAP чи CPA, що дає можливість працевлаштуватись за кордоном за фахом.

Ураховуючи специфіку професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих аграрних навчальних закладах велика увага приділяється спрямованості профілюючих дисциплін на АПК та актуальних питаннях бухгалтерського обліку в різних підприємницьких формуваннях. У зв'язку з цим в університетах у навчальні плани введено ряд дисциплін, які вирішують означену проблему: «Бухгалтерський облік у виробництві», «Облік на підприємствах малого бізнесу», «Економіка і бухгалтерський облік у тваринництві», авторські курси викладачів: «Облік в сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах», «Аудит агропромислових підприємств».

Відомо, що основними учасником навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, під час якого відбувається формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту, є особистість викладача. Його роль важко переоцінити. Рівень професійної компетентності викладачів професійно-орієнтованих дисциплін має відповідати високим вимогам. Як нікому, студентам спеціальності «Облік і аудит», важлива практика. Досвід і практика в бухгалтерії цінуються понад усе. Саме тому до викладання фахових дисциплін мають залучатися висококваліфіковані викладачі в галузі фінансів, бухгалтерського обліку і аудиту. Кваліфіковані викладачі знайомлять студентів зі складними ситуаціями, що мали місце в практичній діяльності підприємств і вчать знаходити оптимальне рішення з безлічі можливих. Разом з цим для підтримання належного професійного рівня виникає необхідність підвищення кваліфікації педагогів. Багато із числа науково-педагогічних працівників є членами Федерації професійних бухгалтерів і аудиторів України та Федерації аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України. Викладачі відвідують постійно діючі семінари, тренінги, курси підвищення кваліфікації, підвищують свій професійний рівень шляхом навчання в школах педагогічної майстерності, проходять стажування в провідних навчальних закладах країни, світу.

Науково-педагогічні працівники кафедр бухгалтерського обліку вищих аграрних навчальних закладів підвищують свою професійну кваліфікацію шляхом стажування на

підприємствах АПК, надають практичну допомогу у веденні бухгалтерського обліку і складанні звітності підприємствам аграрного профілю.

Зростання вимог до якості підготовки майбутніх фахівців з обліку та аудиту вимагає не тільки підвищення кваліфікації викладачів, а й залучення до викладацької роботи практиків. З цією метою зі студентами плідно співпрацюють фахівці різних економічних формувань, організовуються зустрічі із керівниками підприємств, організацій, установ з метою більш поглибленого ознайомлення студентів зі специфікою роботи за майбутньою спеціальністю, проводяться лекції безпосередньо на виробництві. Спільно із практичними фахівцями на заняттях читаються проблемні лекції з податкового контролю та аналізу діяльності державних установ, бюджетних організацій і підприємницьких структур. У рамках міжнародних наукових конференцій студенти відвідують проблемно-тематичні заняття відомих українських і зарубіжних учених.

Формування професійної компетентності відбувається під час навчального процесу за допомогою використання новітніх методик навчання фахових дисциплін, застосування активних методів навчання: наукових дискусій, ділових ігор, ситуаційних завдань, «круглих столів», створення навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у контексті сучасних інформаційних технологій, використання на заняттях технічних засобів навчання, мультимедіа, професійного програмного забезпечення, проведення практичних занять у комп'ютерних класах, де студенти набувають навичок роботи з комп'ютерною технікою, використання спеціалізованих бухгалтерських програм, зокрема, 1С: бухгалтерія.

З метою оптимізації навчально-виховного процесу викладачами запроваджуються сучасні технології навчання, зокрема: комп'ютерні навчальні програми; елементи кредитно-модульної системи організації навчального процесу; інтерактивні комплекси; графічні опорні конспекти; проблемні методики викладання навчального матеріалу; індивідуальна та групова робота на заняттях; активізація та мотивація пізнавальної діяльності студентів; ринкові виробничі ситуації; проблемні лекції; рейтингова система оцінювання знань.

Здійснюється активізація навчального процесу шляхом запровадження міжпредметних тренінгів за фаховим напрямом підготовки, використовуються індивідуальні навчально-дослідні завдання, які полягають у написанні реферату на задану тему, складанні конспекту, розробленні навчальних або діагностичних тестових завдань, підготовці тез доповідей, розрахунку практичних задач. Під час вивчення дисципліни «Фінансовий облік» попередній перелік ІНДЗ доповнюється написанням статті та розв'язком наскрізної розрахунково-практичної задачі, для якої розроблені індивідуальні робочі зошити з макетами таблиць [9].

У деяких вищих аграрних навчальних закладах використовувалась технологія випереджувального навчання, за якою студенти одержували повний конспект лекційного матеріалу у друкованому вигляді. Це дозволяло скоротити час на конспектування і більше зосередити увагу студентів і лектора на проблемних питаннях. Окрім того, студенти, йдучи на лекцію, попередньо уже знайомляться із матеріалом. Це є передумовою проведення заняття у формі діалогу і забезпечує встановлення зворотного зв'язку, тобто інтерактивну взаємодію між викладачем та студентом.

На основі широкого впровадження в навчальний процес електронних освітніх технологій максимально оптимізовані витрати навчального часу студентів – майбутніх фахівців з обліку та аудиту. Цікавим є підхід до інформування майбутніх фахівців з обліку та аудиту про зміни у фінансово-правовому полі за допомогою інтернет-ресурсів і комп'ютерної техніки.

У сучасних вищих аграрних навчальних закладах, де готують майбутніх фахівців з обліку та аудиту обов'язковим стало набуття студентами практичних навичок роботи з спеціалізованими програмами.

Так, з цією метою функціонують сучасні лабораторії інформаційних технологій обліку, де студенти спеціальності «Облік і аудит» здобувають ґрунтовні знання та опановують на практиці програму «1С: Бухгалтерія».

Як зазначає у своєму дисертаційному дослідженні Н. Уйсімбаєва, науково-дослідницька робота студентів-економістів розглядається не тільки як джерело підвищення їх інтелектуального та загального рівня, а й як суттєвий чинник впливу на рівень їхньої професійної компетентності та загальний розвиток особистості [11]. Саме тому в сучасних вищих навчальних закладах велика увага приділяється залученню студентів спеціальності «Облік і аудит» уже з перших курсів до науково-дослідної роботи, участі в олімпіадах з дисципліни «Бухгалтерський облік», науково-практичних конференціях, гуртках, семінарах з метою формування особистісних якостей, оволодіння усім спектром умінь професіоналів високого гатунку.

Окрім того, при кафедрах працюють дискусійні та професійно-орієнтовані клуби соціально-економічної спрямованості, студентські наукові, навчально-практичні гуртки, на засіданнях яких відповідно до плану розглядаються питання системи оподаткування, соціального страхування, управлінського обліку в сільськогосподарській діяльності, теоретичні аспекти внутрішньогосподарського контролю на підприємствах АПК, фінансова звітність у системі бухгалтерського обліку, відбувається апробація наукових досліджень.

Науковий гурток являє собою творчий колектив студентів і створений з метою якісної підготовки фахівців, набуття первинних систематизованих навичок науково-дослідної роботи, вмінь застосовувати в практичній діяльності досягнення науки і науково-технічного прогресу, формування професійної культури і якостей фахівця з обліку та аудиту. Він покликаний стимулювати активну творчу працю студентів, виявляти серед них найбільш обдарованих, створювати умови для їхнього творчого зростання.

Участь студентів у науковому гуртку дає можливість залучати їх до розгляду та спроби вирішувати наукові проблеми економічного спрямування, розширювати їх світогляд, надавати можливість вільно спілкуватись, приймати участь в обговоренні запропонованої тематики.

Професійні здібності і творчий підхід майбутні фахівці з обліку та аудиту реалізують у різних конкурсах («Аудитор року», Всеукраїнський конкурс курсових робіт з використанням програмних продуктів «Парус», міжвузівські конкурси дипломних робіт), предметних олімпіадах різного рівня, вирішуючи змодельовані виробничі завдання.

Зусилля викладачів профілюючих кафедр спрямовані на поліпшення якості дипломних робіт шляхом удосконалення їхньої тематики, підвищення вимог до консультування та якості завдань, методичного забезпечення навчальних курсів.

Важливим показником високого рівня сформованості професійної компетентності фахівця з обліку та аудиту є його здатність застосовувати набуті знання на практиці.

З метою якісної підготовки фахівців з обліку, аналізу, контролю та аудиту магістерського рівня, для проходження переддипломної практики студентів, підвищення кваліфікації (стажування) викладачів вищими навчальними закладами відкрито філії кафедр бухгалтерського обліку на фірмах, сільськогосподарських підприємствах. На базі філій проводяться практичні та семінарські заняття, студенти ознайомлюються з особливостями професії бухгалтера-економіста в сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку продовольства.

Компетентність як здатність особистості вирішувати професійні завдання визначеного класу, що потребують наявності реальних знань, умінь, навичок і досвіду, може бути оцінена виключно під час практичної діяльності фахівця [4]. Тобто, професійні уміння майбутнього фахівця формуються під час залучення студентів до облікової роботи на підприємствах, які виступають базами практичного навчання студентів. Важливо, щоб

бази практик відповідали специфіці майбутньої професії. Студенти мають можливість проходити виробничу практику не тільки на території нашої держави, але і за кордоном, на підприємствах різних форм власності, у комерційних банках, аудиторських компаніях.

Виходячи з того, що вищі аграрні навчальні заклади здійснюють підготовку майбутніх фахівців з обліку та аудиту з урахуванням специфіки сільського господарства, тому й бази практичного навчання є переважно сільськогосподарськими підприємствами. Вищі тісно співпрацюють з аграрними підприємствами, районними управліннями сільського господарства і продовольства.

Під час проведення навчальних практик аграрними університетами широко використовуються виробничі підрозділи власних навчально-дослідних господарств, де студенти набувають практичні навички під керівництвом висококваліфікованих фахівців і майстрів-практиків у відповідних галузях.

У деяких університетах для магістрантів передбачено виконання реального консультативного проекту на замовлення організації та підготовку дипломної роботи.

Студенти також мають можливість стажуватися за кордоном та продовжувати курс навчання у вищих сільськогосподарських школах країн Західної Європи, Японії, США. Практикується навчання з одержанням подвійних дипломів.

Висновки:

1. Система підготовки майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вітчизняних і закордонних вищих навчальних закладах різних країн світу відрізняється своїми особливостями, що пов'язано насамперед специфікою народного господарства, історичними передумовами.

2. Узагальнений досвід указує на те, що формування професійно-компетентного фахівця з обліку та аудиту у провідних ВНЗ відбувається під час навчально-виховного процесу, виконання науково-дослідної роботи, самостійної роботи, участі в позааудиторних заходах, практичного навчання із використанням інноваційних, інтерактивних методів, технічних засобів, новітніх методик і технологій.

3. Для здійснення підготовки фахівців з обліку та аудиту міжнародного рівня у вищих аграрних навчальних закладах на засадах компетентнісного підходу необхідно ефективно поєднати позитивні надбання вітчизняної вищої економічної й аграрної освіти з використанням елементів досвіду зарубіжних країн.

Актуальними напрямками розробки окресленої проблеми є розробка методичних рекомендацій щодо поширення застосування на практиці досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих аграрних навчальних закладах.

Література:

1. Бондарева Т. Г. Особливості бухгалтерської професії в США [Електронний ресурс] / Т. Г. Бондарева, О. В. Давидюк. – с. 55 – 61. –Режим доступу до статті : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvgrp/ekon/2009_3_1/v47ek008.pdf
2. Введення в спеціальність – для бакалаврів з обліку та аудиту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bookbrains.com/book_81.html
3. Голубнича Г. Науково-дослідна компонента у підготовці фахівців з обліку та аудиту в класичних університетах / Г. Голубнича // Вісник Національного університету ім. Т. Шевченка. – 2008. – вип.101. – С. 21 – 25 (Серія «Економіка»)
4. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / [О. О. Біла, Т. Р. Гуменникова, Я. В. Кічук та ін.] ; Н. В. Кічук (наук. ред., упоряд., авторство) ; Південний науковий центр АПН України, Ізмаїльський державний гуманітарний університет. – Ізмаїл : ІДГУ, 2007. – 236 с.
5. Кубанський державний аграрний університет / кафедра аудиту // офіційний сайт . – Режим доступу : <http://kubsau.ru/chairs/audit/>
6. Національний університет біоресурсів і природокористування України / економічний факультет // офіційний сайт. – Режим доступу : <http://nubip.edu.ua/node/1600>

7. Отрощенко Л. С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців зовнішньоекономічного профілю у вищій освіті Німеччини : [Текст] / Л. С. Отрощенко : монографія. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 169 с.

8. Пілюгіна Т. Стандарт змісту підготовки майбутніх працівників податкової служби у вищих навчальних закладах США / Т. Пілюгіна // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 3-4. – С. 27–32

9. Проблеми управління навчальним процесом при підготовці фахівців напряму «Облік і аудит» [Текст] : збірник тез доповідей Міжнародної навчально-методичної конференції (10-11 грудня 2009 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 149 с.

10. Російський державний аграрний університет – МСГА ім. К. А. Тимірязєва / обліково-фінансовий факультет // офіційний сайт. – Режим доступу : http://www.timacad.ru/faculty/fin/uch_rab_fac/index.php

11. Уйсімбаєва Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх економістів в процесі науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Василівна Уйсімбаєва. – Кіровоград, 2006. – 184 с.

У статті здійснено аналіз передового досвіду формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: фахівці з обліку та аудиту, вищий навчальний заклад, професійна компетентність.

В статье осуществлен анализ передового опыта формирования профессиональной компетентности будущих специалистов по учету и аудиту в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: специалисты по учету и аудиту, высшее учебное заведение, профессиональная компетентность.

In the article the analysis of front-rank experience of forming of professional competence of future specialists is carried out on an account and audit in higher educational establishments.

Keywords: specialists on an account and audit, higher educational establishment, professional competence.